

DWUDZIESTOLECIA. BILANS SUKCESÓW I NIEPOWODZEŃ PAŃSTWOWOŚCI POLSKIEJ W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM I W LATACH 1989-2009

Zbieg historycznych rocznic związanych z niepodległym bytem państwowym Polski zainspirował pracowników Zakładów: Historii Najnowszej 1918-1945 oraz Metodologii i Dydaktyki Historii Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego do zorganizowania – we współpracy ze Stowarzyszeniem Przyjaciół UŚ – ogólnopolskiej konferencji podejmującej próbę bilansu dwóch dwudziestolecia (20-21.10.2009). Grono referentów i zaproponowane przez nich tematy sprawiły, że spotkanie przybliżyło nie tylko tematykę badawczą obu okresów, ale także ich wydźwięk historiograficzny i dydaktyczny. Zostało to podkreślone już w pierwszej części obrad, toczących się w historycznej sali Sejmu Śląskiego, w budynku Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, okolonym przez monumentalne pomniki Wojciecha Korfanteo i Józefa Piłsudskiego. Dyskusja panelowa „Wojciech Korfanty na kartach podręczników szkolnych. Jak uczyć o wybitnych postaciach we współczesnej edukacji historycznej i obywatelskiej?” zainteresowała historyków akademickich oraz nauczycieli. Prof. Hanna Wójcik-Łagan z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego z Kielc, prof. Anna Glimos-Nadgórska z Uniwersytetu Śląskiego oraz dr hab. Barbara Kubis z Uniwersytetu Opolskiego dyskutowały o współczesnej percepcji wybitnych postaci, odnosząc się m.in. do książki dr. Miłosza Skrzypka *Wojciech Korfanty*, opublikowanej nakładem Wydawnictwa Sejmowego.

W referacie plenarnym prof. Maria W. Wanatowicz z UŚ podjęła próbę zarysowania idei przewodnich w procesach unifikacyjnych i integracyjnych II i III RP. Wskazała, że w okresie międzywojennym, mimo ustawodawstwa i działań unifikacyjnych, postępował faktyczny proces dezintegracji państwa wynikający z rosnącej świadomości mniejszości narodowych. Integracja postępowała raczej w obrębie narodu polskiego, choć i w nim dawały się odczuć antagonizmy dzielnicowe. Natomiast w III RP postulaty mniejszości nie miały charakteru dezintegrującego, co nie pozostaje bez związku z decentralizacyjnym modelem państwa. Trudno natomiast podjąć próbę bilansu obecnego dwudziestolecia z uwagi na dynamiczny charakter przemian związanych z członkostwem Polski w Unii Europejskiej.

Zagadnienie form i kierunków polityki prowadzonej przez II i III RP wobec Polonii przedstawiła prof. Bernadetta Nitschke z Uniwersytetu Zielonogórskiego. Według szacunków autorki, w latach 1860-1990 Polskę opuściło ponad 18 milionów obywateli. Także obecny poziom migracji wymaga, aby kontakty z Polakami na obczyźnie traktowane były w kategoriach racji stanu.

Wystąpienie na temat przeobrażeń ideowych polskiej myśli politycznej obu dwudziestolecia zaprezentował prof. Michał Śliwa z Uniwersytetu Pedagogicznego Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, natomiast parlamentaryzmem zajął się prof. Ryszard Kaczmarek z UŚ. Zwrócił on uwagę, że oba parlamenty: w międzywojniu i po 1989 r. tworzone były „na surowym korzeniu”, by zaradzić gwałtownie zaistniałej potrzebie. Dlatego zabrakło im pogłębionej wizji własnego modelu, a „zmęczenie demokracją”, jakie pojawiło się wkrótce w społeczeństwie, było nieoczekiwaną reakcją przeczącą początkowej fali entuzjazmu towarzyszącego odradzającej się państwowości. Prof. Kazimierz Badziak z Łodzi zarysował natomiast tendencje rozwoju i stagnacji w gospodarce RP okresu międzywojennego i współcześnie, kładąc nacisk na prostowanie oczywistych i błędnych, lecz z łatwością rozpowszechnianych poglądów na temat przy-

czyn niedomagania polskiej gospodarki po 1989 r. To nie reformy, lecz wcześniejsza kondycja ekonomiczna kraju była przyczyną załamania.

Dalsze obrady, toczące się nieopodal katowickiego Spodka w gmachu Wydziału Nauk Społecznych UŚ, odbywały się w trzech sekcjach tematycznych, w ramach których zaprezentowano ponad 60 referatów na temat szkolnictwa i oświaty, kultury i sztuki, zagadnień społecznych, polityki zagranicznej, życia religijnego, polityki i polityków, zagadnień prawno-administracyjnych oraz problemów gospodarki. Choć systematyzacja była wynikiem sumy poszczególnych referatów zaproponowanych przez uczestników, warto zwrócić uwagę na udział problemów związanych z przekazem dydaktycznym historii. Analizą objęto nie tylko ustrój oświaty, status nauczycieli czy programy nauczania – zarówno z dwudziestolecia międzywojennego, jak i z ostatnich lat, ale także sam przekaz zawarty w podręcznikach. Dr hab. Zbigniew Osiński z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, podejmując próbę porównania edukacji historycznej w obu okresach skrytykował ciągle żywy, niemal dziewiętnastowieczny, model edukacji polegający na przyswajaniu porcji wiedzy, a nie kształtujący kompetencji życiowych uczniów. Nauka historii – stwierdził – nie przygotowuje do podejmowania trafnych decyzji życiowych, a tylko wymusza zapamiętanie dat i wydarzeń. Fakty nie są powiązane z wnioskowaniem o ich genezie i skutkach, a przecież historia nie jest wyłącznie kroniką wojen. Szkoła nie kształtuje kompetencji, lecz dawkuje wiedzę – konkludował badacz.

Niezwykle szeroki obszar badawczy zaprezentował znawca podręczników szkolnych, prof. Adam Suchoński z Uniwersytetu Opolskiego. W referacie *Wydarzenia roku 1989 w Polsce na kartach zagranicznych podręczników do nauczania historii* przeanalizował objętość i oceny, z jakimi przełom został potraktowany w podręcznikach. Referent obalił m.in. tezę powtarzaną przez publicystów, że Niemcy „zawłaszczyli” pamięć o 1989 r., przypisując kluczową rolę upadkowi muru berlińskiego i zjednoczeniu. Przeczy temu przekaz z niemieckich podręczników, podkreślających, że przełom zapoczątkowany został w Polsce. Wydarzenia 1989 r. w Polsce zajmują na kartach niemieckich podręczników niejednokrotnie więcej miejsca, niż wcześniejsze dzieje kraju nad Wisłą. Spośród przebadanych podręczników z krajów Europy oraz Ameryki Północnej autor odnalazł tylko jeden przypadek, relacjonujący w negatywny sposób wydarzenia 1989 r. w Polsce – były to podręczniki kubańskie.

Tematyka niemiecka oraz relacji polsko-niemieckich powróciła m.in. w bloku wystąpień o życiu religijnym – prof. Wanda Musialik z Politechniki Opolskiej oraz PIN Instytutu Śląskiego w Opolu mówiła o badaniach komparatystycznych dotyczących duszpasterstwa mniejszości narodowych Polski i Niemiec w II i III RP. Zwróciła uwagę na przemiany o podłożu demograficznym, spadek liczby księży-Niemców w Polsce – duszpasterstwo coraz częściej prowadzą Polacy posługujący się językiem niemieckim, choć ze strony wiernych również spada zapotrzebowanie na sprawowanie nabożeństw po niemiecku. Starsze pokolenie Niemców ustępuje miejsca młodszemu, którzy bądź ulegają laicyzacji, bądź zaspokajają swoje potrzeby religijne w języku polskim.

Konferencja zorganizowana przez Instytut Historii UŚ mimo sporej liczby referatów i różnorodnej tematyki nie wyczerpała, rzecz jasna, postawionego przed nią zadania bilansu dwóch dwudziestolecia. Niektórzy mówcy podejmowali próby nakreślenia badanych tematów w ujęciu komparatystycznym, choć nie zawsze było to w ogóle możliwe ze względu na różną genezę i kondycję Drugiej i Trzeciej Rzeczypospolitej. Częściej jednak niemożność tę uzasadnia brak dystansu czasowego pozwalającego chłodniej ocenić ostatnie dwie dekady. O ile II RP jest okresem zamkniętym, o tyle wielki proces polskiej transformacji zapoczątkowany w 1989 r. pozostaje w toku, ze szczególnie od kilku lat dynamicznie oddziałującym czynnikiem członkostwa

w Unii Europejskiej. W niczym to jednak nie ujmuje wagi zadania podjętego przez katowickich historyków. Poczynili bowiem interesujący wkład w uwypuklenie w nauce i nauczaniu historii znaczenia okresów suwerennego i pokojowego kształtowania polskiej państwowości. Wszak – jak stwierdzono w czasie obrad – historia pisze się nie tylko wojnami.

Natalia Jackowska

PROMNITZOWIE W DZIEJACH ŚLĄSKA I ŁUŻYC

Instytut Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego, Urząd Miasta Żary, Towarzystwo Studiów Łużyckich oraz Polskie Towarzystwo Historyczne oddział Zielona Góra zorganizowały w dniu 22 października 2009 r. międzynarodową sesję naukową poświęconą dynastii Promnitzów. Spotkanie miało miejsce w auli Urzędu Miejskiego w Żarach, jego uczestników powitał burmistrz miasta, Roman Pogorzelec. Wyraził on zadowolenie z zainteresowania tematyką, silnie osadzoną na terenach łużyckich i w dawnym państwie stanowym rodu, Żarach. Po przemowie nastąpiła prezentacja filmu promującego miasto oraz region między Odrą, Bobrem i Nysą.

Pierwszy referat *Promnitzowie wobec modernizacji* wygłosił prof. Tomasz Jaworski (Zakład Demografii i Historii Gospodarczej, TSŁ, UZ). Referent zaakcentował gospodarczy i kulturowy wkład dynastii w rozwój Śląska i Łużyc. Rozkwit Promnitzów, panów stanowych wywodzących się z Saksonii, ojczyzny filozofów, muzyków i wynalazców, przypadł na XVI, XVII i XVIII w. Zbiegł się czasowo z doktryną kameralizmu, która umożliwiła odkrycie i spożytkowanie kapitału społecznego. T. Jaworski podkreślił politykę jednego z najbardziej znanych reprezentantów rodu, wrocławskiego biskupa Baltazara von Promnitza, orędownika tolerancji religijnej. Dynastia odnalazła się w pełni w epokach renesansu i baroku, wykorzystując specyfikę położenia geograficznego Śląska i Łużyc, sąsiedztwo saksońskich Wettynów i Słowian Europy Środkowej. Istotna była tutaj także znajomość z ówczesnymi przedstawicielami prądów religijnych i ekonomicznych: Marcinem Lutrem, pietystą Filipem Jakubem Spenerem oraz uczyńcem Veit L. von Seckendorffem. Poszczególne posiadłości możnowładców zilustrował cykl przezroczy.

Dr Hanna Kurowska (Zakład Demografii i Historii Gospodarczej, TSŁ, UZ) zaprezentowała *Politykę miejską w czasach Promnitzów*, koncentrując się na rządach dynastii na początku XVII w. w Gubinie. Naszkicowane przez prelegentkę czasy dotyczyły namiestnika Dolnych Łużyc, Henryka Anzelma von Promnitza, który z żelazną konsekwencją prowadził politykę pośród rajców i organizujących zamieszki rzemieślników, o czym świadczy najsurowszy wyrok, wydany na farbiarza Jakuba Wunschwitzę w 1604 r.

Jolanta Skierska (Zakład Historii XVI-XVIII w., TSŁ, UZ) przedstawiła *Zarys struktury demograficznej w rodzie Promnitzów*. Referentka dokonała opisu genealogicznego rodu, tradycji nadawania imion, omówiła współczynnik narodzin, długość życia, śmiertelność oraz częstotliwość zawierania małżeństw w XVII i XVIII w.

Wystąpienie dr Moniki Drozdek (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie) poświęcone było *Sztuce ogrodowej Promnitzów*. Podczas projekcji slajdów architekt krajo-brazu wskazała na wiekopomne znaczenie zespołu pałacowego w Wersalu i inspiracje barokiem w żarskich ogrodach dynastii. Wskazała również na różnorodność stylów w omawianej sztuce